

Міністерство освіти та науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи

Дипломна робота
магістра

з теми **«ФОРМУВАННЯ СЛОВЕСНО-ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ
У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ»**

Виконала:
студентка КорО1–М 18 з групи
Грабенко Марина Василівна

Керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Рудзевич І.Л.

Рецензент:
кандидат психологічних наук, доцент
Михальська Світлана Анатоліївна

Кам'янець-Подільський – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ЗМІСТОВНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СЛОВЕСНО-ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	8
1.1. Особливості розвитку діяльності у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	8
1.2. Основні положення розвитку мисленнєвої діяльності у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	20
1.3. Роль корекційного педагога у розвитку мисленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	28
Висновки до першого розділу.....	35
РОЗДІЛ II. МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ СЛОВЕСНО-ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ З ТИПОВИМ РОЗВИТКОМ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ.....	42
2.1. Зміст та характеристика методики дослідження мисленнєвої діяльності у школярів з інтелектуальними порушеннями.....	42
2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	49
Висновки до другого розділу.....	63
РОЗДІЛ III. ФОРМУВАННЯ СЛОВЕСНО-ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИХ ЗАНЯТЬ.....	67
3.1. Корекція словесно-логічного мислення у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями засобами навчальних занять.....	67

3.2. Корекція словесно-логічного мислення у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями засобами виховних занять.....	72
Висновки до третього розділу.....	79
ВИСНОВОК	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	91
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність теми. Рівень розвитку сучасного суспільства, його освітньої структури, передбачає постановку перед науковцями у галузях загальної та спеціальної психології і педагогіки ряду завдань, розв'язання яких сприяло б підвищенню рівня психофізичного розвитку дітей. У спеціальній психології та корекційній педагогіці предметом дослідження щодо форм активності дітей з інтелектуальними порушеннями першочерговим напрямком визначався процес діяльності, що розглядав вирішення дітьми завдань навчально-практичного циклу. Сутність та особливості діяльності відповідної нозології дітей значною мірою визначалися в навчально-виховному процесі.

У молодших школярів з інтелектуальними порушеннями виявлено низький рівень розвитку та своєрідність прояву багатьох структурних компонентів діяльності, які значно впливають як на процес її проходження, так і на її ефективність та результативність. Е. Сеген, характеризуючи дитину з інтелектуальними порушеннями, зазначав, що така дитина нічого не знає, нічого не може і нічого не хоче, що вказує, передусім, на брак у них мотивації діяльності.

У дослідженнях Л.С. Виготського, А.Й. Григор'єва, Г.М. Дульнева, І.Г. Єременко, А.А. Корнієнка, Н.Г. Морозової, Р.С. Муравйової, Б.І. Пінського тощо зазначається незрілість мотиваційної сфери в учнів з інтелектуальними порушеннями, а саме: низький рівень розвитку мотивів, незначний прояв соціальних потреб, недостатність та недовготривалість зацікавлення дітей до відповідних видів діяльності. Це виявляється і тоді, коли дитина зацікавлено та активно починає виконувати необхідне завдання, але при подоланні перешкод поступово втрачає інтерес не лише до процесу виконання завдання, але й до його результату. Виконання монотонної діяльності у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями спостерігається низький рівень прояву спонукань.

На думку І.Д. Беха потрібно гуманізувати процес навчання і виховання дітей з інтелектуальними порушеннями. Відповідно, в центрі уваги вчителя повинна знаходитись сама дитина із своїми мотивами, вміннями, проблемами, учень як особистість. Особливо гостро ця проблема стоїть перед учнями з інтелектуальними порушеннями.

Проблемі навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, розвитку їх мисленнєвої діяльності, умовами корекції недоліків мисленнєвої сфери присвячені численні дослідження, якими займалися І.М. Бгажнокова, І.Д. Бех, Г.М. Дульнєв, Б.І. Ковальова, О.Р. Лурія, М.С. Певзнер, В.Г. Петрова, В.М. Синьов, Н.М. Стадненко, О.П. Хохліна тощо, які всебічно характеризували навчально-виховний та корекційний процес при навчанні дітей з відповідної нозології. Зокрема, В.Г.Петрова виділила значення практичних розумових дій для самостійного пізнання об'єктів навколишньої дійсності; Н.М. Стадненко систематизувала умови формування понять і узагальнень учнів з інтелектуальними порушеннями; В.М. Синьов описав корекційно-виховну спрямованість навчально-виховного процесу з використанням образної наочності, а також корекційну роботу на уроках географії; Г.М. Дульнєв зазначив особливості формування особистісних якостей в учнів з інтелектуальними порушеннями в процесі трудового навчання; О.П. Хохліна, описала усвідомлення мисленнєвої діяльності під час уроків трудового навчання.

Щодо розвитку мисленнєвої діяльності, зокрема словесно-логічного мислення, існує не достатня кількість робіт як у теоретичному та практичному планах, що зумовило вибір теми дослідження.

Мета дослідження – встановити зміст, сутність та особливості розвитку словесно-логічного мислення в учнів з інтелектуальними порушеннями початкової школи.

Гіпотеза дослідження полягає у тому, що підвищенню рівня словесно-логічного мислення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, їх активності, рівня розвитку знань, умінь і навичок сприяє правильно

організована навчально-виховна робота з корекції мисленнєвої діяльності у цієї категорії дітей, що покращує не лише їх навчання у молодшій школі, але й підвищує рівень активності дітей в різних видах діяльності у старшій школі.

Об'єкт дослідження – є мисленнєва діяльність молодших школярів з інтелектуальними порушеннями..

Предмет дослідження – особливості формування словесно-логічного мислення у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями засобами навчальних та виховних занять.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати змістовні основи розвитку словесно-логічного мислення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

2. Розробити методику вивчення та проаналізувати рівень сформованості словесно-логічного мислення в учнів молодших класів з типовим розвитком та інтелектуальними порушеннями.

3. Описати етапи формування словесно-логічного мислення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями засобами навчально-виховних занять.

Методи дослідження: теоретико-методологічний аналіз загальної та спеціальної психолого-педагогічної літератури; аналіз педагогічного досвіду, спостереження за навчальним процесом, діагностика особливостей сформованості словесно-логічного мислення словесно-логічного мислення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, констатувальний і формувальний експерименти, кількісна та якісна обробка даних.

Експериментальна база: Комунальний заклад «Спеціальна загальноосвітня школа І–ІІ ступенів з дошкільним відділенням Вінницької міської ради».

Теоретична значущість полягає у з'ясуванні змістовних основ розвитку словесно-логічного мислення учнів початкових класів з інтелектуальними порушеннями.

Практичне значення полягає у розробці методики вивчення та аналізі рівня сформованості словесно-логічного мислення молодших школярів з типовим розвитком та інтелектуальними порушеннями; описі етапів формування словесно-логічного мислення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями засобами навчально-виховних занять.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на студентській науково-практичній конференції в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

Публікації: Робота висвітлена у статті «Теоретичні основи розвитку словесно-логічного мислення у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями».

Структура роботи: робота має вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

ВИСНОВОК

Теоретико-експериментальне вивчення проблеми формування словесно-логічного мислення у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями показало нам наступні результати.

Характеризуючи дітей з інтелектуальними порушеннями шкільного віку, увага науковців зосереджується, насамперед, на їх діяльності – учіння. При цьому ми не заперечуємо змістовність та значення розвитку тих продуктивних видів діяльності, які дитина використовує в молодшому шкільному віці (ігрова діяльність, образотворча діяльність, суспільно-побутова діяльність), що виконують корекційно-розвиткові функції та підсилюють вплив провідного виду діяльності школярів – навчальної. Саме у лоні і за допомогою вищеописаних типів діяльності іде суттєвий розвивальний ефект навчальної діяльності. Хоча у молодшому шкільному віці навчальна діяльність набуває провідного значення у дітей з типовим психофізичним розвитком, але при порушенні інтелектуального розвитку ефективність розвитку, навчання та виховання, особливості життєдіяльності дітей залежить від правильної організації ігрової діяльності, яка надалі дасть змогу включити цих дітей в процес учіння та призведе до розвиваючого впливу і навчальної діяльності. Саме тому ігрова форма проведення уроків у школі, пояснення інструкцій виконання різних завдань у ігровій формі обов'язково використовується при навчанні цієї нозології дітей. Суттєвим при цьому є розвиток словесно-логічного мислення, яке першочергово залежить від навчальної діяльності та є основою її становлення. Власне мисленнєва діяльність – це той вид діяльності, який дозволяє сформувати відповідний рівень учіння у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, підготувати його до подальшої продуктивної та трудової діяльності.

В учнів з інтелектуальними порушеннями за допомогою корекційного впливу можливо сформувати наступні навички практичної діяльності:

можливість здійснювати поточний та підсумковий контроль практичної діяльності; уміння порівнювати власний результат діяльності із зразком; долати помилки, які вказані педагогом у процесі виконання діяльності; можливість об'єктивно оцінити та словесно описати хід і результат виконання діяльності. При цьому вище описані навички практичної діяльності зумовлені: порушеннями пізнавальної діяльності та активності у дітей; порушеннями у розвитку психічних пізнавальних процесів, а передусім словесно-логічного мислення, що не дає можливість встановити мету діяльності, її послідовні етапи виконання, досягнути бажаного результату та порівняти його із поданим зразком; порушеннями у розвитку емоційно-вольової сфери, яке не дає можливість правильно поводити та взаємодіяти з однолітками у процесі виконання діяльності.

Формування в учнів з інтелектуальними порушеннями структурних компонентів навчальної та практичної діяльності залежать від правильної організації корекційної роботи у наступних напрямках: формування у дітей пізнавальних психічних процесів, які виступають передумовою розвитку усіх видів діяльності; розвиток у них активності та пізнавальних, практичних мотивів діяльності; формування у дітей осмисленої та усвідомленої діяльності засобами вправ, ігор та завдань на розвиток у них словесно-логічного мислення.

Становлення мисленневих процесів, мисленневої діяльності та її властивостей проходить за однаковими законами розвитку, як в нормі, так і патології, але особливості психофізичного розвитку дітей з інтелектуальними порушення вносять свої корективи та своєрідність у розвитку у них психічних пізнавальних процесів, зокрема і різних видів мисленневої діяльності. Цей розвиток зумовлений первинними дифузними порушеннями в корі головного мозку, які призводять до порушення пізнавальної діяльності та активності, інертності нервових процесів, переважанням процесу збудження чи гальмування. Першим етапом процесу розвитку та життєдіяльності дитини, пізнання ним довкілля є його сприйняття та

усвідомлене вивчення за допомогою процесів сприймання та відчуття, які у дітей з порушеннями інтелекту формуються затримано, сповільнено, не точно та не усвідомлено завдяки особливостям їх психофізичного розвитку, що виявляються від народження дитини і спостерігаються протягом їх подальшого життя та діяльності та впливає на їх адаптацію та соціалізацію. Аналіз мнемічних процесів у дітей з інтелектуальними порушеннями, показав, що їх пам'ять характеризується динамічністю та мінливістю, рівень опосередкованого запам'ятовування значно низький, порівняно до типового розвитку. Для учнів молодших класів спеціальної школи характерним виявлено не достатнє уміння або взагалі не уміння використовувати опосередковане запам'ятовування при виконанні різних видів діяльності, особливо які ґрунтуються на словесно-логічному мисленні, зокрема при виконанні завдань логічного характеру вони не використовували усвідомлене чи опосередковане запам'ятовування. Їм легше запам'ятовувати окремі слова, числа, предмети, аніж виконувати дидактичні та практичні вправи. Це свідчить про те, що механічна пам'ять в учнів з інтелектуальними порушеннями розвинута значно краще, аніж логічна, яка покладається в основу розвитку і взаємозалежна від розвитку словесно-логічного мислення. Але у процесі корекційно-розвиткової роботи в учнів з інтелектуальними порушеннями можливо розвинути навички адекватного та усвідомленого запам'ятовування, що надалі підвищить рівень розвитку у них опосередкованості мнемічних процесів та словесно-логічного мислення. Для міцного засвоєння будь-якого матеріалу чи відповідної поетапності виконання різних видів дій та діяльності учням спеціальної школи необхідна більша кількість повторень ніж учнями з типовим інтелектуал. Без багаторазових повторень навчального матеріалу діти з інтелектуальними порушеннями погано запам'ятовують та відтворюють поданий матеріал, бо рівень їхньої активності та зацікавленості поступово знижується. Лише при включенні корекційно-розвиткових завдань, ігор та вправ у навчально-

виховний процес рівень мнемічної діяльності та словесно-логічного мислення учнів з інтелектуальними порушеннями значно підвищується.

У дітей з інтелектуальними порушеннями спостерігається низький рівень розвитку усіх пізнавальних психічних процесів, зокрема у них виявлено: порушення процесів сприймання та відчуттів; бідність наочних та слухових уявлень; низький рівень розвитку мнемічних процесів, зокрема опосередкованого запам'ятовування; загальний недорозвиток мовлення; низький рівень прояву мисленнєвої діяльності, особливо словесно-логічного мислення. Предметність будь-якого виду діяльності також своєрідна, про що свідчить недорозвиток предметно-практичної та ігрової діяльності, а на основі цього – обмежений розвиток навчальної діяльності, яка повинна у цьому віці набути провідного розвиваючого значення. Лише правильно організований корекційний вплив допоможе учінню стати провідним у розвитку молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.

Характерними особливостями розвитку мисленнєвих процесів та мисленнєвої діяльності учнів з інтелектуальними порушеннями є: конкретність мислення та слабкість його узагальнюючої функції (погане засвоєння загальних понять, правил виконання вправ чи завдання, не розуміння змісту матеріалу, його сутності та практичного використання); самостійне не оволодіння дітьми складними формами узагальнень; недоліки наочного мислення (не динамічність та низький рівень повноти та точності аналізу наочних образів); непослідовність мислення, порушення логіки його суджень, схильність застрягати на одних і тих же деталях; слабкість регулюючої ролі мислення; не уміння користуватися вже засвоєними розумовими діями; відсутність у мисленні орієнтувального рефлексу; не уміння попередньо уявити спосіб вирішення різних за структурою та змістом завдань; не уміння обмірковують власні дій; не уміння передбачити результат за допомогою мисленнєвої діяльності та її властивостей (аналізу, синтезу, класифікації, узагальнення, усвідомлення тощо).

Допомога дорослого може значно підвищити рівень мисленнєвої діяльності дітей з інтелектуальними порушеннями. Проте вона відіграє суттєву роль лише в тих випадках, коли запропонована задача знаходиться в зоні найближчого розвитку учня. У процесі навчання дітей з інтелектуальними порушеннями, бажано використовувати у поєднанні реальні об'єкти та предмети з їх наочними образами, активно залучати та зацікавлювати дітей різними видами діяльності, що сприятиме становленню у них і словесно-логічного мислення.

Корекційний педагог сприяє розширенню кола уявлень та знань дітей, їх життєвого досвіду в докiллі, адаптації та соціалізації то сучасних умов. Розвиток, формування та корекція словесно-логічного мислення проходить за його допомогою при засвоєнні шкільного матеріалу, виконання практичних само обслуговуючих та трудових завдань, включення дітей у позакласне-виховні види діяльності. За допомогою та під керівництвом корекційного педагога у дітей з інтелектуальними порушення іде розвиток мовленнєвої діяльності засобами навчальних та виховних занять, що є основою розвитку у них словесно-логічного мислення. Формування мовлення потребує від корекційного педагога наступні попередні етапи роботи: обстеження рівня сформованості мовленнєвої діяльності дітей; вивчення суттєвих мовленнєвих порушень у дітей; з'ясування недоліків вимови у дітей; встановлення обмеженості їх словникового запасу; визначення рівня недиференційованого розуміння і вживання знайомих слів дітьми; встановлення пасивного та активного словника дитини; з'ясування вміння підтримувати розмову, діалог з оточуючими; аналіз висловлювань, побудованих переважно з простих речень.

За допомогою корекційного педагога увесь навчально-виховний процес спрямовується на мовленнєвий розвиток учнів з порушеннями інтелекту, зокрема: корекцію недоліків їх вимови; покращення активного та пасивного словника дитини; розвиток адекватного використання власного мовлення; розвиток і удосконалення мисленнєвих операцій, і передусім, процесів

аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, за допомогою словесної інструкції; вироблення у дітей умінь зовнішнього та внутрішнього планування власної діяльності; удосконалення граматичної та лексичної будови мовлення; збільшення потреби у спілкуванні дитини з однолітками та дорослими тощо.

Правильна організація та систематичне проведення педагогом навчально-виховної та корекційно-розвиткової роботи формує мовлення дітей у спеціальній школі у процесі проведення усіх типів уроків та позакласних заходів. Це суттєво впливає на зону найближчого та подальшого розвитку дитини, корекцію усіх порушень мисленнєвої діяльності, формування у дітей з інтелектуальними порушеннями позитивного ставлення до відповідної діяльності, соціального спілкування та пізнання довкілля.

Процес корекційної роботи набуде своєї ефективності за умов: набуття дитиною суб'єктивного значення власної діяльності, її мети та результату; розвиток у дитини мовленнєвої стимуляції засобами використання вправ, які пов'язані з досвідом дитини, її потребами; аналіз та підбір змісту та методів формування мисленнєвого інтересу в дітей до діяльності; правильного підбору дидактичних ігор, які сприяють пробудженню активності дитини до процесу мисленнєвої діяльності; опора на життєвий досвід дітей з порушеннями інтелекту; використання цікавої ігрової форми ведення заняття; постановки суспільно значимої мети учбової діяльності та усвідомлення їх учнями; створення сприятливої дружної атмосфери в колективі; індивідуального та диференційованого підходу щодо розвитку навичок словесно-логічного мислення.

У молодших школярів з інтелектуальними порушеннями процес порівняння є дуже своєрідним. Діти дуже обмежено усвідомлюють подібні та відмінні предмети, вказують на не суттєві признаки предметів. В учнів старших класів з інтелектуальними порушеннями спостерігається покращення процесу порівняння. В їхніх висловлюваннях частіше ніж у молодших школярів, йдеться про подібні властивості предметів. Проте навіть

учні старших класів не досягають такого рівня порівняння, при якому воно сприяє достатньо конкретному і повному пізнанню нових об'єктів. Діти з інтелектуальними порушеннями, безсумнівно, досягають значних успіхів у розвитку образного мислення. У них є певні досягнення в словесно-логічному мисленні. Проте їхня мисленнева діяльність не досягає типового розвитку ні за своєю узагальненістю, ні за конкретністю. Цілеспрямована педагогічна допомога дітям з інтелектуальними порушеннями сприяє деякому подоланню малорухливості словесно-логічного мислення, сприяє розширенню та диференціації знань, а також вмінню застосовувати їх у своїй діяльності. Корекційне навчання повинно розпочинатися з молодших класів спеціальної школи, що більш раніше буде сприятиме і стимулювати подальший розвиток і корекцію мисленневих операцій у учнів з інтелектуальними порушеннями. Чим раніше розпочнеться процес корекції, тим ефективніше буде її результат щодо подальшого психічного пізнавального розвитку даної нозології учнів. Саме тому, на формувальному етапі дослідження, ми пропонуємо проводити корекційну роботу з формування словесно-логічного мислення у учнів з інтелектуальними порушеннями, розпочинаючи з початкової ланки освіти. Словесно-логічного мислення учнів з інтелектуальними порушеннями проходить за допомогою спеціально корекційно-спрямованого навчання, яке враховує індивідуальні та типологічні особливості психофізичного розвитку відповідної нозології учнів.

Найменш продуктивними для розвитку словесно-логічного мислення в учнів з інтелектуальними порушеннями є такі методи навчання, при яких не достатньо враховують зону найближчого та актуального розвитку дитини. Саме надмірна опіка корекційного педагога штучно затримує психофізичний розвиток учнів. Найбільший корекційний ефект мають такі методи, при яких учням з інтелектуальними порушеннями не дають шаблонний набір знань, які потрібно запам'ятати механічно, а подаються знання, які потребують

логічного вирішення, діти при цьому мають подолати відповідні перешкоди у процесі виконання практичних вправ або завдань.

У процесі корекції словесно-логічного мислення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями засобами виховної роботи ми враховували особистісно-діяльнісний підхід, згідно з яким особистість виступає в якості суб'єкта діяльності, формується в діяльності і в спілкуванні з іншими людьми і сама визначає характер і особливості протікання цих процесів. Згідно особистісно-діялісним підходом в центрі уваги корекційного педагога повинна знаходитись сама дитина з інтелектуальними порушеннями із своїми можливостями, цілями, учень як особистість. Завдання спеціальної школи в тому, щоб впродовж тривалого часу розвивати здібності словесно-логічно мислити у будь-якій ситуації, а не збирати знання. У процесі дослідження ми визначити основні підходи щодо розвитку словесно-логічного мислення, корекції його недоліків в молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, зокрема : для посилення корегуючого впливу педагогічного процесу на розумовий розвиток, відповідно становлення словесно-логічного мислення в молодших школярів з інтелектуальними порушеннями принцип корекційної спрямованості повинен цілісно впливати на змістові, діяльнісні, та особистісні компоненти розвитку інтелекту; корекційний ефект роботи спеціальної школи пов'язаний із забезпеченням діалектичної єдності, з одного боку адаптації засобів педагогічного процесу до знижених пізнавальних сил молодших школярів з інтелектуальними порушеннями і, з іншого боку, спрямованості цих засобів на максимально можливий розвиток умінь та навичок, здібностей словесно-логічного мислення учнів до аналізу при оволодінні елементами соціальної культури у неадаптованому для них вигляді; корекційно-виховний процес у спеціальній школі повинен бути переважно спрямований на формування у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями вищих психічних функцій, пізнавальних процесів, зокрема словесно-логічного мислення із забезпеченням їхньої усвідомленості та довільності; розвиваючо-виховна робота спеціальної

школи у корекційному впливі на пізнавальний розвиток молодших школярів з інтелектуальними порушеннями ґрунтується на організації їхньої практичної та трудової діяльності із забезпеченням її інтелектуалізації та вербалізації, враховуючи корекцією процесів інтеріоризації та екстеріоризації засвоєваних дітьми знань та вмінь, що сприяє розвитку навичок словесно-логічного мислення; корекційний ефект роботи з молодшими школярами з інтелектуальними порушеннями зумовлений забезпеченням активізації та формування їх продуктивного мислення, яке підвищує свідомість засвоєння знань та вмінь, мотивацію мисленнєвої діяльності; необхідне спеціальне педагогічне керівництво мисленнєвою діяльністю, зокрема розвитку словесно-логічного мислення молодших школярів з інтелектуальними порушеннями з урахуванням відповідних корекційних прийомів при орієнтації на послідовний розвиток мисленнєвої самостійності учнів; при виконанні учнями молодших школярів з інтелектуальними порушеннями мисленнєвих виховних завдань, які відповідають за рівнем труднощів їхній зоні найбільшого розвитку, корекційний ефект пов'язаний із забезпеченням учню успіху у роботі і наполегливому закріпленні психічних новоутворень для проведення їх на рівень актуального розвитку словесно-логічного мислення з інтелектуальними порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Від волі до особистості / І.Д. Бех. – К.: Освіта, 1998. – 212с.
2. Блажнакова И.М. Психология умственно отсталого школьника / И.М. Блажнакова. – М.: Просвещение, 1987. – 96с.
3. Вальтер Хальцапфель. Дети, нуждающиеся в особом уходе: К лечебной педагогике Р. Штайнера / перевод с нем. Калуга / Вальтер Хальцапфель. – М.: Духовное познание, 1997. – 304с.
4. Вальтер Хальцапфель. Формующие силы органов. Печень, легкие, почки, сердце – новые аспекты взаимосвязи / перевод с нем. Банзелюка Е.Н. / Вальтер Хальцапфель –Калуга: Духовное познание, 2001. – 128с.
5. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6–ти томах. – Т.4. – Детская психология / под ред. Д.Б. Эльконина / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1984. – 432с.
6. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6–ти томах. – Т.3. – История развития психических функций / Л.С. Выготский.– М.: Педагогика, 1983. – С. 297 –302.
7. Водовозова Е.Н. Умственное и нравственное воспитание детей от первого появления сознания до школьного возраста. Умом и сердцем: мысли о воспитании / Е.Н. Водовозова . – М.: Политиздат, 1980. –136с.
8. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе: Пособие для учителей и студентов дефектологических факультетов педагогических институтов / под ред. В.В. Воронковой – М: Школа–Пресс, 1994. – 416с.
9. Власова Т.А. О детях с отклонениями в развитии: Хрестоматия по психологии / под ред. Петровского А.В. / Т.А. Власова, М.С. Певзнер – М.: Просвещение, 1997. – 210с.

10. Гонеев А.Д. Основы коррекционной педагогики /под ред. А.Д. Гонеева, Н.Н. Лифинцева и др. / А.Д. Гонеев– М.: Академия, 1999. – 280с.
11. Гуманистическая направленность штайнеровской педагогики: Методическое пособие для преподавателей и студентов педвузов / пер. с фин. А. Ойттинен.–М.: ВЛАДОС, 1999. – 176с.
12. Декларація про права та обов'язки розумово відсталих дітей. // Збірник законодавчих актів і нормативних документів з питань соціально – правового захисту дітей.– К.: АТ «Столиня», 1998. – С.8
13. Дульнев Г.М. Учебно-воспитательная работа во вспомогательной школе / Г.М. Дульнев.–М.: Просвещение, 1981.– 176 с.
14. Еременко И.Г. Познавательные возможности во вспомогательной школе / И.Г. Еременко. – К.: Радянська школа, 1982. – С. 56–81.
15. Еременко И.Г. Олигофренопедагогика / И.Г. Еременко. – К.: Вища школа, 1985. – 172с.
16. Еременко И.Г. Познавательные возможности учащихся вспомогательной школы / И.Г. Еременко.– К.: Рад. шк., 1982.– 130с.
17. Исаев Д.Н. Умственная отсталость у детей и подростков / Д.Н. Исаев. – СПб.: Речь, 2003. – 391 с.
18. Занков Л.В. Очерки психологии умственно отсталого ребенка. – М.: Политиздат, 1975. – 189с.
19. Занков Л.В. Очерки психологии умственно отсталого ребенка / Л.В. Занков. – М.: Угпедгиз, 1989. – 245с.
20. Занков Л.В. Развитие учащихся в процессе обучения / Л.В. Занков. – М.: АПН РСФСР, 1983. – С.40–78.
21. Занков Л.В. К вопросу о своеобразии памяти умственно отсталых детей // Учебно–воспитательная работа во вспомогательных школах и в школах для глухих детей / Л.В. Занков. – М.: Угпедгиз, 1980. – Вып. 8. – С.10–12.

22. Кащенко В.П. Педагогическая коррекция / В.П. Кащенко. – М.: Просвещение, 1991.–244с.
23. Кейниг К. Лечебно – педагогическая диагностика / пер. с нем. В. Гончаров / К. Кейниг. – Чебоксары: Антропософский центр социальной терапии, 2001 –192с.
24. Кейниг К. Развитие чувств и телесный опыт. Лечебно-педагогические учения о чувствах Рудольфа Штайнера / пер. с нем. В. Гончаров / К. Кейниг. – Калуга: Духовное познание, 2002. – 168с.
25. Коломинский Н.Л. Развитие личности учащихся вспомогательной школы / Н.Л. Коломинский. – К.: Рад. шк., 1988. – 88с.
26. Леонтьев А.М. Проблемы развития психики / А.М. Леонтьев. – М.: МГУ, 1981. – 584с.
27. Линденберг К. Обучение истории / пер. с нем. С. Зубриловой / К. Линденберг. – М.: Парсифаль. Русское слово, 1997 – 192с.
28. Липа В.А. Психологические основы педагогической коррекции / В.А. Липа. – Славянск, 2001. – 232 с.
29. Лубовский В.И. Психологические проблемы аномального развития детей / В.И. Лубовский. – М.: Педагогика, 1989. – 104с.
30. Матвеева М.П. Корекційна робота у системі освіти з вадами розумового розвитку / М.П. Матвеева, М.П. Миронова. – Кам'янець–Поділ.: Інформ. – вид. відділ Кам'янець–Подільськ. держ. ун-ту, 2005. – 164.
31. Мисленнева діяльність молодших школярів / за ред. Г.С. Костюка, Г.О. Балла. – К.: Радянська школа, 1981.–137с.
32. Морозова Н.Г. Формирование познавательных интересов у аномальных детей / Н.Г. Морозова. – М.: Просвещение, 1989. – С. 34–39.
33. Обучение в Вальдорфской школе / пер. с нем. В. Гончаров. – М.: Парсифаль, 1995. – 144с.
34. Обучение детей с нарушениями интеллектуального развития: Олигофренопедагогика: учебн. пособ. для студ. высших и средних

педагогических учебных заведений / авт. Б.П.Пузанов, Н.М.Коняева. Б.Б. Горский и др. / под ред. Б.П. Пузанова. – М.: Академия, 2000. – 272с.

35. Обучение детей с проблемами в развитии в разных странах мира: хрестоматия / состав. Л.М. Шипицина. – СПб., 1997. – С.213–237

36. Освітні технології: навчально – методичний посібник // О.М. Пехота, А.З. Кіктенко. О. М. Любарська та ін. /за заг. ред. О.М. Пехоти – К.: А.С.К., 2001. – 256с.

37. Основы коррекционной педагогики: Учебное пособие для студентов высших педагогических заведений / авт. А.Д. Гонеев, Н.И. Лифинцева, Н.В. Ялпаева / под ред. В.А. Слостенина – М.: Академия, 1999. – 280с.

38. Основи спеціальної дидактики. / під ред. І.Г. Єременко , К.М. Турчинська, Л. С. Вавина . – К.: Рад. Школа, 1985. – С.56–61.

39. Основы специальной психологии / под ред. Л.В. Кузнецовой. – М.: Издат. центр: “Академия”, 2002. – 480 с.

40. Особенности умственного развития учащихся вспомогательной школы / Под. ред. Ж.И. Шиф.–М.: АПН РРРСФ, 1981. – 184с.

41. Петрова В.Г. Психология умственно отсталого школьника / В.Г. Петрова, И.В. Белякова. – М.: Академия, 2002. – 160 с.

42. Питання дефектології: Республіканський науково–методичний збірник / під ред. М.Д. Ярмаченко, Б. А. Драбчук, О.П. Дробовецький, І.Г. Єременко І.Г., А.М. Савченко, А.Г. Селюцький, Н.М. Стадненко, Н.С. Царик – Випуск 3 – К.: Рад. школа, 1987. – С.24–37.

43. Пинский Б.И. Психологические особенности деятельности умственно отсталых школьников / Б.И. Пинский. – М.: АПН РСФСР, 1982. – 318с.

44. Психологические проблемы коррекционной работы во вспомогательной школе / Под ред. Ж.И. Шиф, Б.Г. Петровой, Т.Н. Головиной. –М.: Педагогика, 1977. – 150 с.

45. Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его исследования / С.Л. Рубинштейн. – М.: Просвещение, 1988. – 230с.
46. Рубинштейн С.Я. Психология умственно отсталого школьника: учеб. пособ. для студентов педагогических институтов по специальности «Дефектология» – 3-е издание, перераб. и дополн. – М.: Просвещение, 1986. –192с.
47. Синева В.Н. Основы дефектологии / В.Н. Синева, Г.М. Коберник . – К.: Вища школа, 1994. – 143с.
48. Соловьев И.М. Мышление умственно отсталых школьников при решении арифметических задач // Особенности познавательной деятельности учащихся вспомогательной школы. – М.: АПН РСФСР, 1983. – С.14–28.
49. Соловьев И.М. Психология познавательной деятельности нормальных и аномальных детей / И.М. Соловьев. – М.: Просвещение, 1966. – 223с.
50. Сорокин В.М. Специальная психология /. В.М. Сорокин– СПб.: Речь, 2004. – 216с.
51. Спеціальна психологія. Тексти: – Ч. 1 / за ред. М.П.Матвєєвої, С.П. Миронової. – Кам'янець-Поділ.: Інформ.-вид. відділ Кам'янець-Подільського держ. ун-ту, 1999. – 158 с.
52. Спеціальна психологія. Тексти. – Ч. 2 / за ред. М.П.Матвєєвої, С.П. Миронової. – Кам'янець-Поділ.: Інформ.-вид. відділ Кам'янець-Подільського держ. ун-ту, 2001. – 142 с.
53. Специальная психология / под ред. В.И. Лубовского, Т.В. Розановой, Л.И. Солнцевой. – М.: Академия, 2005. – 464с.
54. Стадненко Н.М. Нариси з олігофренопсихології. /за заг. ред. Н.М. Стадненко / Н.М. Стадненко, М.П. Матвєєва, А.Г. Обухівська. – К.– П.: КПДПУ: ІВВ, 2002. – 200с.
55. Томас И. Как помочь ребенку?: Опыт лечебной педагогики в Кемпхилл – общинах / перев. с нем. С. Зубриновой / И. Томас, Вейс. – М.: Парсифаль, 1992.– 168с.

56. Умственное развитие учащихся вспомогательной школы / Под ред. Ж.И. Шиф. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1981. – 184 с.
57. Хохліна О. Корекційна спрямованість навчання дітей з обмеженими розумовими можливостями / О.П. Хохліна // Дефектологія – 1998. – №2 – С. 6–9.
58. Хохліна О.П. Розумово відстала дитина // Діти з особливими потребами: поради батькам / О.П. Хохліна. – К.: Наук. світ, 2004. – С.151–169.
59. Штайнер Р. Лечебно-педагогический курс / 12 докладов, прочитанные в Дорнахе с 25 июня по 7 июля 1924 года для врачей и лечащих педагогов / перев. с нем. В. К. Загвоздкина / Р. Штайнер. – М.: Калуга: Духовное познание; 1995. – 256с.
60. Штайнер Р. Искусство воспитания. Семинарские обсуждения и лекции по учебному плану /пер. с нем. В.К. Загвоздкина / Р. Штайнер. – М: Парсифаль, 1995. – 208с.
61. Штайнер Р. Лечебно-педагогический курс / Р. Штайнер. – Калуга: Калуга, 1995.–132с.
62. Штайнер Р. Искусство воспитания. Методика и дидактика / Р. Штайнер. – М.: Парсифаль, 1996. – С.23–25.
63. Штайнер Р. Педагогическая практика с точки зрения духовно-научного познания человека / Р. Штайнер. – М.: Парсифаль, 1997. – С.45–49.
64. Штайнер Р. Познание человека и учебный процесс / Р. Штайнер. – М.: Парсифаль, 1998. – 226с.